

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Segregatie in Amsterdam

Boterman, W.; van Gent, W.

Publication date

2015

Document Version

Final published version

Published in

Stedebouw & Ruimtelijke Ordening

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Boterman, W., & van Gent, W. (2015). Segregatie in Amsterdam. *Stedebouw & Ruimtelijke Ordening*, 2015(3), 34-39.

General rights

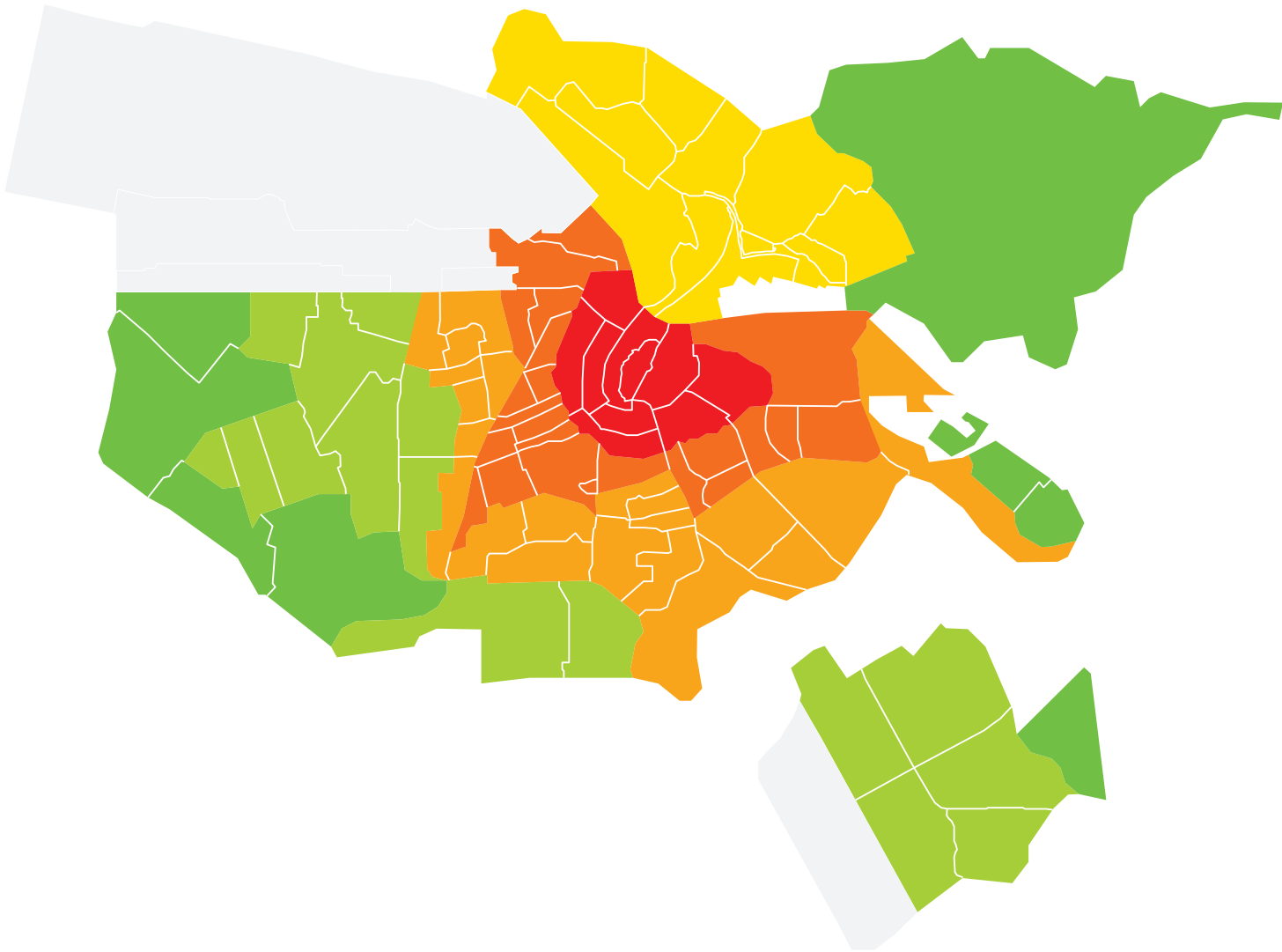
It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

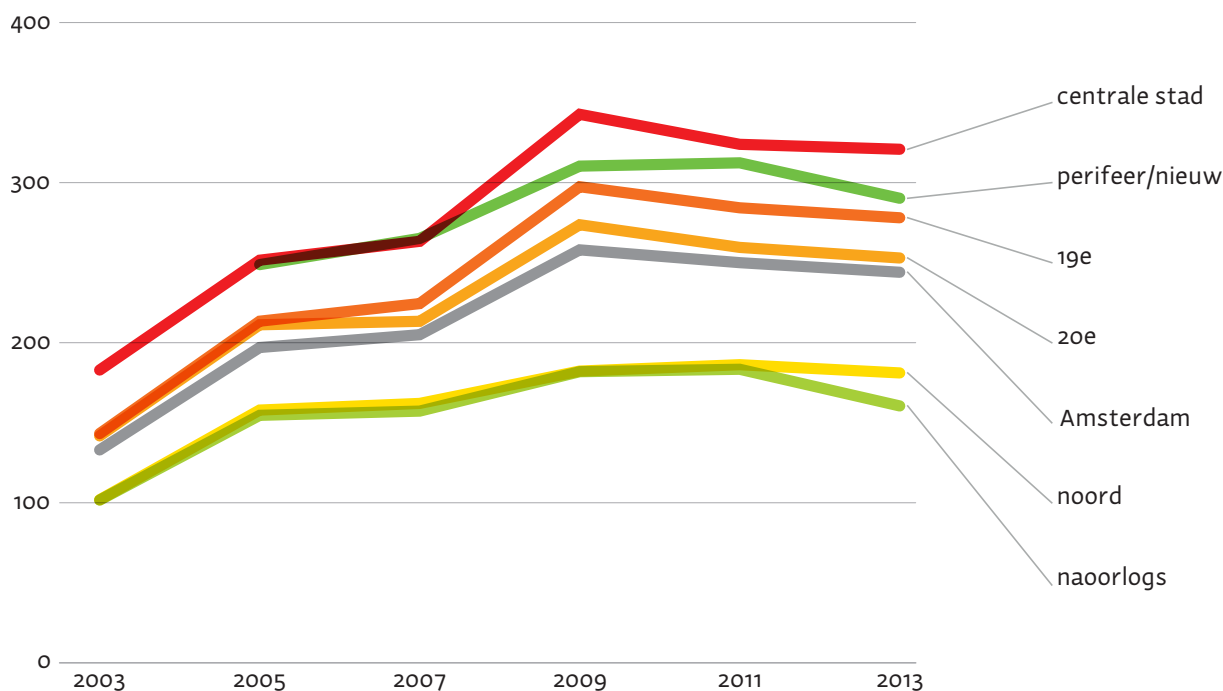
- Oude stad
- 19e eeuwse gordel
- Vroeg 20e eeuw
- Noord
- Na oorlogse ring
- Na 1990 en landelijk
- Haven- en bedrijventerrein

Segregatie

op weg naar een nieuwe ongelijkheid

in Amsterdam

De tweedeling tussen stad en periferie wordt steeds groter. Zeker nu veel hoogopgeleiden en creatievelingen weer naar de stad trekken. Ook in Amsterdam is de tweedeling tussen de wijken binnen en buiten de Ring (ringweg A10) duidelijk aanwezig. Autochtoon, succesvol binnen de ring en achterstand, armoede en allochtoon buiten de Ring. Althans, zo wordt vaak gezegd. Willem Boterman en Wouter van Gent onderzoeken die 'nieuwe vermeende ongelijkheid'.

Rond de afgelopen eeuwwisseling werd duidelijk dat de stad, na jaren van

leegloop en economische neergang, weer in opmars is. Zowel qua economie als qua inwoneraantal groeien de Europese steden weer. De stad is weer een plek voor waar hoogopgeleiden en creatievelingen willen werken en, zo lang mogelijk, willen wonen. Deze verandering is vooral zichtbaar in de buurten aan de randen van de oude Nederlandse binnensteden. In vergelijking met 25 jaar geleden zijn buurten als Lombok in Utrecht, Katendrecht in Rotterdam, Regentessekwartier in Den Haag of De Pijp in Amsterdam onherkenbaar veranderd. Ondanks dit succes van de stad, zijn er tegelijkertijd veel

zorgen om sociale ongelijkheid in de stad. Eén van de manieren waarop ongelijkheid zich openbaart en manifesteert in het collectieve bewustzijn is door de wijze waarop mensen betekenis toekennen aan de ruimte. De ervaring van inkomens- en klasse-ongelijkheid is sterk verbonden met de stad en haar ommeland. 'De Grachtengordel', 'Benoordenhout' staan in het dagelijks taalgebruik gelijk aan elite en rijkdom; 'Kanaleneiland' of 'Rotterdam-Zuid' zijn ijkpunten voor geconcentreerde armoede, achterstand en stadsellende. >>

Tabel 1: Aantal huishoudens met laag inkomen (exclusief studenten) in gemeente Amsterdam 2000-2011 (aantallen in duizenden) Bron: O+S Amsterdam, bewerking auteurs

Tabel 2: Aantal huishoudens met hoog inkomen in gemeente Amsterdam 2000-2011 (aantallen in duizenden) Bron O+S Amsterdam, bewerking auteurs

	2000	2004	2008	2011	Groei 2000-2011
 Oude stad	15,3	15,8	14,6	14,9	-2,6%
 19e-eeuwse ring	33,3	31,3	28,9	28,6	-14,1%
 Vroeg 20e-eeuwse ring	27,2	26,2	26,6	26,7	-2,0%
 Noord	11,5	11,1	11,5	11,1	-3,8%
 Naoorlogse periferie	27,4	26,1	28	29,6	+7,9%
 Periferie na 1990/ landelijk	1,5	1,5	2,5	3,6	+144,9%
 Totaal Amsterdam	116,3	112	112,1	114,5	-1,5%
% van huishoudens in A'dam	31,3%	31,2%	31,2%	29,8%	

Ruimtelijke tweedeling

In de discussie over groeiende ongelijkheid in steden, wordt er veel gesproken over een groeiende tweedeling tussen centrum en periferie. Een goed voorbeeld hiervan is de vermeende ruimtelijke tweedeling van Amsterdam in een gebied binnen de ring: welvarend, autochtoon, succesvol; versus het gebied buiten de ringweg A10: achterstand, armoede en allochtoon. In het rapport 'Divers en Ongedeeld' van de Adviesraad Diversiteit en Integratie wordt echter geconcludeerd dat dit beeld van een in twee stukken uiteenvallende stad niet gerechtvaardigd is.¹ Ook in een lange reeks studies naar ruimtelijke ongelijkheid in Amsterdam wordt steeds geconcludeerd dat de niveaus van segregatie in Amsterdam gematigd zijn en dat de niveaus tamelijk stabiel zijn.² Toch zijn er studies die juist de dynamiek in de

Amsterdamse buurten benadrukken en wijzen op nieuwe processen en patronen van ruimtelijke uitsortering: *gentrification* en stadsvernieuwingsoperaties.³ De woningwaardes in de centrale delen van de stad stijgen harder dan die in de naoorlogse wijken en de betaalbaarheid staat daarmee in toenemende mate onder druk (zie figuur 1). Analyse van de niveaus van inkomens en etnische segregatie in Amsterdam geeft een beeld hoe de bevolking verandert en in hoeverre er sprake is van een toenemende tweedeling.

Data en methodes

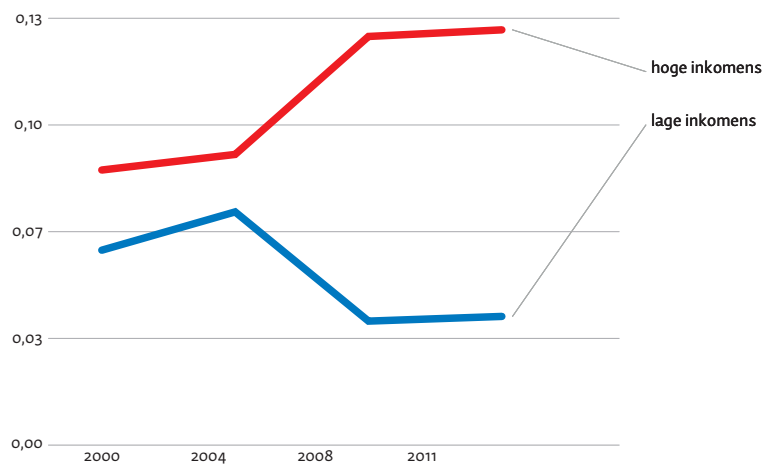
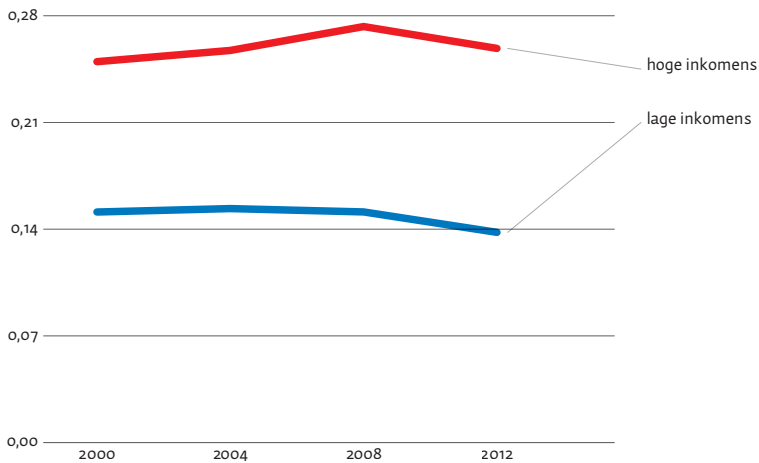
We hebben om de mate van segregatie en de veranderingen door de tijd heen te kunnen meten gebruik gemaakt van data op het niveau van buurtcombinaties van Onderzoek en Statistiek Amsterdam met betrekking tot het inkomen en de etniciteit. We kijken naar

autochtonen en eerste en tweede generatie Surinaamse, Turkse, en Marokkaanse migranten. Inkomen is op huishoudensniveau waarbij telkens de onderste 20 procent van het landelijk besteedbaar inkomen en de bovenste 20 procent als groepen worden gebruikt. De index die we gebruiken is de Dissimilariteitsindex (D) die aangeeft hoe gelijk of ongelijk de beschreven groepen over de stedelijke ruimte zijn verdeeld. De D-maat heeft een waarde tussen de 0 tot 100. De interpretatie van dit getal is te zien als het aandeel van de bevolking dat zou moeten verhuizen om een gelijke verdeling te krijgen over de stad. Deze maat is niet gevoelig voor de groepsgrootte, maar wel voor het schaalniveau waarop deze berekend wordt.

We hebben deze segregatiemaat berekend voor buurten, maar ook voor andere ruimtelijke eenheden om een

	2000	2004	2008	2011	Groei 2000-2011
 Oude stad	8,0	7,8	9,3	9,2	+15,1%
 19e-eeuwse ring	11,8	13,1	15,8	16,3	+37,8%
 Vroeg 20e-eeuwse ring	12,2	12,8	14,2	15,1	+24,1%
 Noord	4,6	3,9	3,9	4,4	-3,7%
 Naoorlogse periferie	11,9	10,4	10,4	11	-7,5%
 Periferie na 1990/ landelijk	4,1	3,9	5,7	6,4	+57,6%
 Totaal Amsterdam	52,5	51,9	59,3	62,4	+18,8%
% van huishoudens in A'dam	14,3%	14,4%	16,0%	16,3%	

Figuur 2: Ontwikkeling inkomens segregatie (D) 2000-2012 (hoogste en laagste kwintiel) tussen buurtcombinaties
Bron: O+S Amsterdam, 2004-2014

ander perspectief te kunnen krijgen op de ruimtelijke dynamiek. We hebben de buurten samengevoegd op het niveau van ringen die het concentrische patroon van uitbreiding van Amsterdam volgen. We onderscheiden de oude binnenstad (stadsdeel centrum); de negentiende eeuwse gordel; en de vroeg twintigste-eeuwse gordel. Buurten in deze drie ringen vormen samen met stadsdeel Noord het gebied binnen de ringweg. Amsterdam-Noord hebben we (behalve landelijk Noord) als een aparte ruimtelijke eenheid behouden vanwege de grote verscheidenheid aan bouwperiodes en woonmilieus. Buiten de ring onderscheiden we twee zones: de naoorlogse stadsuitbreidingen; en de meest perifere delen van de

stad (buurten van na 1990, waaronder twee nieuwe Vinex-locaties plus de landelijke delen van Noord, West en Zuidoost) (zie kaart 1). Behalve de segregatiemaat voor deze ringen hebben we ook de over- en ondervertegenwoordiging van de verschillende groepen uitgerekend en de trend over de tijd heen weergegeven.

Bevolkingstrends

Het aantal huishoudens in Amsterdam groeit in de periode van 2000 tot 2011 met 3,6 procent. Deze groei is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan nieuwbouw in Vinex-locaties (Ijburg, Oostelijk Havengebied en Osdorp de Aker). Tabel 1 en 2 laten de aantallen

huishoudens zien met respectievelijk een laag en hoog inkomen. Het valt op dat het in de periode van bevolkingsgroei, het aantal lage inkomens afneemt. Dit zorgt dan ook voor een relatieve afname van lage inkomens, van iets meer dan 30 procent van de bevolking naar iets minder. Alleen in de nieuwe Vinex-locaties aan de rand van de stad neemt het aantal toe. Dit is waarschijnlijk toe te schrijven aan de nieuwe sociale woningbouw in deze buurten. De afname is het grootst in de negentiende-eeuwse ring, waar na 11 jaar bijna 5000 minder huishoudens met kleine beurs wonen.

Het beeld bij de hoge inkomens lijkt het spiegelbeeld van de lage inkomens. De groei is fors groter dan de bevolkingsgroei (18,8 procent) en het aandeel neemt toe naar 16,3 procent van het totaal aantal huishoudens. Deze groei vindt vooral plaats in het gebied binnen de ringweg en de nieuwe periferie in de nieuwe buurten aan de randen van de stad. Alleen in Noord en de naoorlogse periferie zien we een afname, waarbij moet worden opgemerkt dat na 2008 het aantal hier ook licht stijgt. Er is dus sprake van een grote dynamiek die het beeld van een toenemende tweedeling lijkt te bevestigen; Amsterdam lijkt rijker te worden en dit gebeurt vooral in buurten binnen de ring en nieuwe buurten aan de rand. De vraag is of er inderdaad sprake is van (toenemende) segregatie.

Inkomenssegregatie

Wanneer we de mate waarop inkomensgroepen ongelijk verdeeld zijn over de stedelijke ruimte uitdrukken in een segregatiemaat valt het op dat de segregatie van lage inkomens in Amsterdam betrekkelijk laag is ($D=15$), maar voor hoge inkomens beduidend hoger ligt ($D=26$) (Figuur 2). Wat ook opvalt is dat de maat vrij stabiel is. Dit betekent dus dat de mate waarin deze groepen verdeeld zijn tussen alle buurten van Amsterdam niet sterk >>

	Lage inkomens				Hoge inkomens			
	2000	2004	2008	2011	2000	2004	2008	2011
■ Oude stad	106,1	115,0	106,6	107,7	122,7	122,5	128,4	122,0
■ 19e-eeuwse ring	112,9	112,1	106,4	104,0	88,8	101,2	109,9	108,8
■ Vroeg 20e-eeuwse ring	100,1	99,0	100,8	100,7	99,0	104,4	101,7	104,5
■ Noord	94,9	92,5	99,6	96,6	83,2	70,1	63,9	70,3
■ Naoorlogse periferie	94,5	94,1	100,9	102,7	90,7	80,9	70,9	70,1
■ Periferie na 1990/ landelijk	37,1	36,2	45,0	56,8	227,2	203,1	193,8	185,2

veranderd is tussen 2000 en 2011. Er lijkt dus op het eerste gezicht geen toename van ruimtelijke tweedeling.

De stabiele buurtmaat kan een belangrijke dynamiek verhullen. De patronen waar de verschillende inkomensgroepen geconcentreerd zijn kunnen wel degelijk verschoven zijn. Figuur 3 berekent de segregatiemaat voor hoge en lage inkomens op dezelfde manier, maar deelt de stad niet in buurten in, maar in de concentrische zones. Er blijkt dat de algemene niveaus van segregatie lager zijn, maar de trends juist veel scherper. De segregatie van hoge inkomens neemt behoorlijk toe, terwijl lage inkomens juist gelijk verspreid in de stad wonen. Er is dus een verschuiving gaande in de patronen van hoe inkomensgroepen over de stad verdeeld zijn.

Tabel 3 illustreert deze verschuiving in meer detail. Deze tabel laat de onder- en oververtegenwoordiging zien in de zones. Een waarde van onder de 100 betekent ondervertegenwoordiging en boven 100 oververtegenwoordiging.⁴ Deze waarden liggen ten grondslag aan de segregatiemaat. Het valt op dat de grootste verschuiving zich heeft voorgedaan in de negentiende-eeuwse ring. Hier waren lage inkomens sterk oververtegenwoordigd in 2000 en hoge inkomens juist fors ondergerepresenteerd. In 2011 zijn de lage inkomens afgenomen, maar nog steeds bovengemiddeld aanwezig. De hoge inkomens zijn echter na een sterke groei nu

oververtegenwoordigd in deze ring. Dit is duidelijk verbonden met het proces van *gentrification* dat zich in vele buurten daar voordoet.

Een tegenovergestelde trend is waarneembaar voor de naoorlogse periferie. Hier waren lage inkomens ondervertegenwoordigd, maar is nu relatief hoog. Hoge inkomens zijn daarentegen sterk afgenomen in dit deel van de stad en hun aandeel is nu het laagst van alle zones.

Etnische segregatie

De tweedeling van de stad wordt echter niet alleen ervaren op basis van inkomensgroepen, maar ook van etniciteit. De vraag is of hierin een soortgelijke trend waarneembaar is. Zoals figuur 4 duidelijk maakt is de etnische segregatie beduidend hoger dan de inkomenssegregatie. Autochtonen zijn behoorlijk gelijk verdeeld over de ruimte, maar de drie andere bevolkingsgroepen, Surinamers, Turken en Marokkanen wonen meer geconcentreerd. Wat ook opvalt is dat tussen de buurten het niveau van segregatie voor deze drie groepen vrij stabiel is, maar de segregatie van autochtonen neemt flink af.

Wanneer we dezelfde maat berekenen op basis van de ringen zien we echter andere trends (zie figuur 5). Er is een duidelijke trend naar sterkere segregatie op basis van ringen voor alle groepen. Dit is vooral het gevolg van

het verdwijnen van de drie grootste allochtone groepen uit de centrale delen van de stad en een toename, met name in de naoorlogse wijken en Noord. De buitenste ring kent een vrijwel representatieve vertegenwoordiging. Dus, wanneer we naar ringen in plaats van buurten kijken blijkt dat ook etnische segregatie toeneemt.

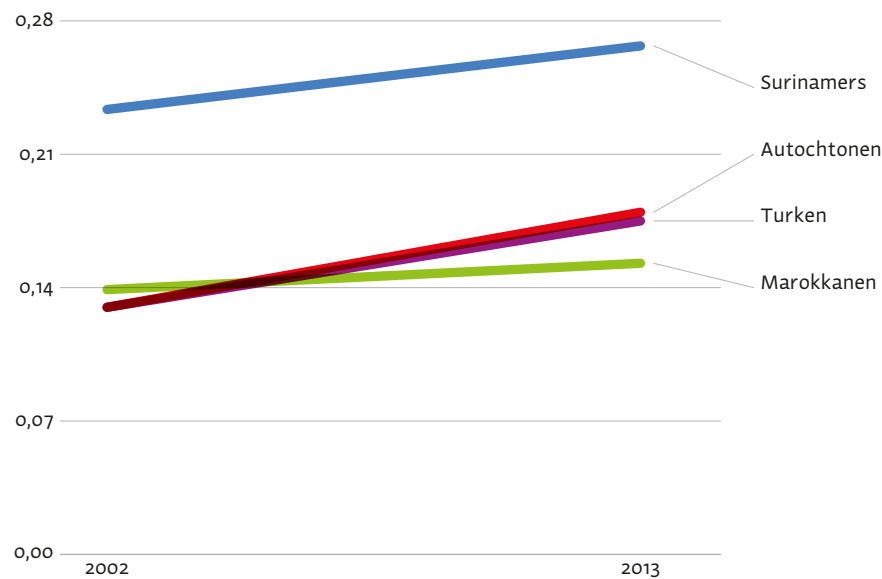
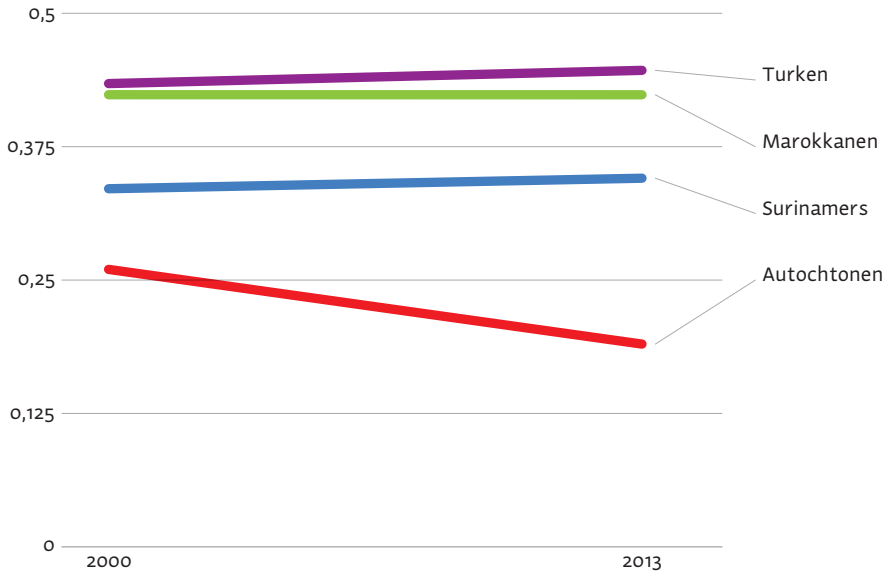
Twee soorten tweedeling

Op basis van de huidige niveaus van etnische en inkomenssegregatie kunnen we niet spreken over tweedeling in Amsterdam. De dissimilariteitsindices zijn daarvoor te laag, zeker vanuit internationaal perspectief. Kijkend naar de stedelijke trends, gebaseerd op de verdeling tussen buurten, lijkt er hierin ook weinig te veranderen.

Echter, de analyses op basis van de ringen laten andere trends zien. Wanneer we buurten op basis van woonmilieu clusteren blijkt dat de segregatie voor hoge inkomens toeneemt, terwijl voor lage inkomens de verschillen kleiner worden. Dit lijkt misschien tegenstrijdig, maar is te verklaren doordat hoge inkomens zijn gedaald in die delen van de stad waar ze al ondervertegenwoordigd waren (Noord en naoorlogse ring), behalve de negentiende-eeuwse wijken waar hoge inkomens spectaculair groeiden en nu zelfs oververtegenwoordigd zijn. Dit beeld wordt ook gereflecteerd in de sterke stijging van de woningwaardes

Figuur 4: Ontwikkeling etnische segregatie (D) 2002-2013 (Surinamers, Turken, Marokkanen en Autochtonen) in buurtcombinaties
Bron: O+S Amsterdam, 2004-2014

Figuur 5: Ontwikkeling etnische segregatie (D) 2002-2013 (Surinamers, Turken, Marokkanen, Autochtonen) in ringen
Bron: O+S Amsterdam, 2004-2014

in deze zone. Het lijken met name deze trends te zijn die debet zijn aan de beleving van een groeiende tweedeling in de stad. Zeker omdat deze ook wordt weerspiegeld in de etnische segregatie, waarbij dezelfde beweging van de negentiende-eeuwse ring naar de naoorlogse stad waarneembaar is. Arme huishoudens nemen echter het sterkst af in gebieden waar zij voorheen het meest vertegenwoordigd waren en nemen toe in gebieden waar hun aandeel relatief laag was. Hierdoor

zijn lage inkomens juist gelijkmatiger over de stad verdeeld. Dit hangt samen met de gelijke verdeling van de gereuleerde huursector. Onze cijfers laten echter nog nauwelijks de effecten van de recente deregulering van sociale huur zien (Donnerpunten, EU-regulering, verhuurdersheffingen). Wanneer de effecten hiervan voelbaar worden en de betaalbaarheid van deze gebieden verder verslechtert zal ook de segregatie van lage inkomens toenemen. Vergelijkbare deregulering in populaire

steden zoals Londen, Stockholm en Kopenhagen laat namelijk zien dat door hoge vraag en speculatie de woningprijzen aanzienlijk hoger kunnen worden en de bevolkingssamenstelling snel kan veranderen.

Ruimtelijke trends

In de Nederlandse context is Amsterdam een extreem geval, maar de geschetste ruimtelijke trends zijn ook van toepassing op andere grote steden. Met de deregulering en afbraak van de sociale huursector en de toenemende populariteit van de stad zal de vrije woningmarkt een duidelijkere ruimtelijke tweedeling teweegbrengen tussen centrum en stedelijke periferie. ■

Noten

- 1 Adviesraad Diversiteit en Integratie/ Stadforum, Divers en Ongedeeld, Stadsforum, Amsterdam, 2014.
- 2 Van Dalen, G.; Deurloo, R. en Musterd, S., Segregatie op microniveau, AME Amsterdam, Amsterdam, 1995. En: Musterd, S., 'Segregation, urban space and the resurgent city', in: *Urban Studies*, 43(8), 2006, pp 1325-1340. En: Musterd, S. en Van Gent, W.P.C., 'Changing welfare context and income segregation in Amsterdam and its metropolitan area, 2004-2011', in: Tammaru, T.; Marcińczak, S.; Musterd, S. en Van Ham, M. (red.), *New Perspectives on Socio-economic Segregation in European Capital Cities*, Routledge, London, 2015.
- 3 Van Gent, W.P.C., 'Neo-liberalization, Housing Institutions and Variegated Gentrification; How the 'Third Wave' Broke in Amsterdam', in: *International Journal of Urban and Regional Research*, 37 (2), 2013, pp 503-522. En: Boterman, W.R. en Van Gent, W.P.C., 'Housing Liberalization and Gentrification; the Social Effects of Tenure Conversions in Amsterdam', in: *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 105 (2), 2014, pp 140-160.
- 4 De index is het aandeel van de groep woonachtig in de zone gedeeld door het aandeel van de gehele bevolking in de ring.

Willem Boterman en Wouter van Gent zijn verbonden aan de afdeling Geografie, Planologie en Internationale Ontwikkelingsstudies van de Universiteit van Amsterdam.